

Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuklarıyla Ergenlik Döneminde Yaşadıkları Sorunların Araştırılması¹

Aygerim CUMABAEVA² ve Erkan EFİLTİ³

Öz

Bu araştırmanın amacı zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuklarıyla ergenlik döneminde yaşadıkları sorunların araştırılmasıdır. Çalışmada araştırma yöntemlerinden betimsel araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kırgızistan'ın Oş bölgesinde yaşayan ergenlik döneminde zihinsel engelli çocuğu olan 13 anne 7 baba olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmuştur. Araştırmada veriler görüşme yönteminden Yarı Yapılandırılmış Görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde nitelik analiz tekniğinden içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; zihinsel engelli bireylerin ergenlik dönemine geldiği zaman söz dinlemediği ve çok saldırgan olduğu, ergenlik döneminde cinsel ilgi ve istekleri başladığı ve öğrendiklerini çabuk unuttuğu, bir kısmı arkadaş edinmeye çalışırken bazıları da aksine kendini odaya kapatmaya başladığı, kimseyle görüşmek istemediği sonucuna ulaşılmıştır. Zihinsel engelli çocuklarının ergenlik döneminde ağlama davranışının arttığı görülmüşken bir kısmı ise aşırı derecede gülmeye başladığı ortaya çıkmıştır. Bazı zihinsel engelli çocuklar ergenlik döneminde öz bakım becerilerinde sorun yaşamazken bazıları da dış görünüşüne önem vermeye başladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Zihinsel engelli çocuk, Zihinsel engelli çocuğa sahip anne-babalar, Ergenlik dönemi

Investigating the Problems Parents of Mentally Retarded Children Experience with Their During Adolescence

Abstract

The aim of this study is to investigate the problems experienced by parents with mentally disabled children during adolescence with their children. Descriptive research model from research methods was used in the study. The study group of the research consisted of a total of 20 people, 13 mothers and 7 fathers, who had mentally disabled children during adolescence living in Osh region of Kyrgyzstan. The data were collected by semi-structured interview method. Content analysis method from qualitative analysis technique was used to analyses the data obtained as a result of the research. As a result of the research; it was concluded that mentally disabled individuals do not obey and are very aggressive when they reach adolescence, their sexual interests and desires start during adolescence and they quickly forget what they have learnt, some of them try to make friends while others, on the contrary, start to close themselves in the room and do not want to meet with anyone. While it was observed that crying behavior of children with intellectual disabilities increased during adolescence, some of them started to laugh excessively. While some children with intellectual disabilities did not have problems in self-care skills during adolescence, it was concluded that some of them started to give importance to their appearance.

Key Words: Child with mental retardation, Parents with a child with mental retardation, Teenage years

Atıf İçin / Please Cite As:

Cumabaeva, A. ve Efiltili, E. (2023). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuklarıyla ergenlik döneminde yaşadıkları sorunların araştırılması. *Journal of Turkic Civilization Studies*, 4(1), 55-64.

Geliş Tarihi / Received Date: 15.04.2023

Kabul Tarihi / Accepted Date: 28.05.2023

¹ Makale ikinci yazarın (EE) danışmanlığın da birinci yazarın (AC) hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² YL Öğrencisi - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, aigerimzhumabayeva865@gmail.com

³ Doç. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, efiltili71@gmail.com

GİRİŞ

Aile kavramı Türk Dil Kurumu Sözlüğüne (2020) göre; ‘evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik’ şeklinde tanımlanmıştır.

Toplumdaki en anlamlı yetişkinlik rolü kuşkusuz ebeveynliktir. Engelli bireyin ebeveyni olmak ise çok kutsal bir görev olmakla birlikte aşılması zor kabullenmeleri de beraberinde getirir.

Genel olarak ebeveynlik; çocuğa sevgi verme, çocuğun fiziksel ihtiyaçlarını karşılama, koruma ve çocuğun zihinsel yeteneklerini geliştirmesine izin verici bir atmosfer yaratmayı gerektirmektedir. Normal bir ailede çocuk geliştikçe, büyüdükçe ve gelişim aşamalarını geçtikçe ebeveynlerin beklenti düzeyi de artmaktadır. Ancak engelli bir çocuğun gelişimi ebeveynlerinde aynı beklenti ve düzeyde olmamaktadır. Bu durum çoğunlukla ailede üzüntü ve kaygı yaratmaktadır. Aileyi bir sistem olarak değerlendirdiğimizde, aile üyelerinden birinin belirli gelişim aşamalarından geçişlerine bağlı olarak stres yaratan dönemleri veya olayları her aile yaşayabilmektedir (Işıkhan, 2006).

Zekâ, muhakeme, deneyimlerden öğrenme, planlama, problem çözme, karmaşık fikirleri anlama ve soyut düşünmeyi içeren genel zihinsel kapasitedir. Zihinsel engellilik, gelişim yıllarında ortaya çıkan ömür boyu süren bir engellilik durumudur ve normalin altında zekâ puanı ve zihinsel işlevler ile kavramsal, sosyal, pratik uyumda azalma; bazı hallerde de öz bakım becerilerinde eksikliklerle karakterizedir. Zihinsel engelli bireyler kişisel bakım, çevreye uyum, dil, iletişim ve duyu-motor becerilerinde yaşitlarına göre geç ve yavaş ilerleme kaydederler. Fakat beslenme, cinsellik gibi biyolojik veya sevilme, ödüllendirilme, başarılı olma, kabul görme, uygun bir iş ve eş seçme gibi sosyal gereksinimlerinin karşılanması açısından ise normal zihinsel yeterliliğe sahip bireylerle aynı istek ve duygulara sahiptirler (Efilti, Demirci ve Karaduman, 2021).

Zihinsel yetersizliği olan bireyler ve aileleri, diğer engel grubundaki bireylerden ve ailelerden daha çok güçlük yaşamaktadırlar. Verilen hizmetlerin gereksinimleri karşılayamaması ve yasal düzenlemelerin engelli gruplarına göre özelleştirilmiş olmaması, zihinsel çocuğa sahip ailelerin güçlükleri daha yoğun yasamasında oldukça etkilidir. Zihinsel engelli çocuğa sahip olma, aile işlevlerini en üst düzeyde etkileyen ve ailede özel baş etme becerileri gerektiren bir kriz durumudur (Johnson, 1979).

Ailelerin engelli bir çocuğa sahip olmaları yaşamlarında birçok soruna ve huzursuzluğa neden olmaktadır. Bir taraftan ekonomik açıdan, diğer taraftan da sosyal ve kültürel açıdan, aileler birçok problemle karşılaşmaktadır. Ayrıca zihinsel engelli çocuğa sahip anne babalar ergenlik dönemindeki yaşantısı normal gelişim gösteren bir aileye kıyasla yaşamları ve yaşadıkları farklılaşmaktadır. Bu çalışmanın problemi de bu noktada oluşmaktadır. Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuklarının ergenlik döneminde yaşadıkları sorunlar nelerdir? Sorusuna cevap ararken, sonra ki çalışmalar için zihinsel engelli çocuk sahibi ailelere ilişkin bilgi ve kaynakları zenginleştireceği düşünülmektedir ve diğer taraftan zihinsel engelli çocuk sahibi anne babaları ergenlik döneminde yaşadıkları sorunları tespit etmek, toplum içinde yaşayan yeni nesillerin daha sağlıklı ve eğitilmiş bireyler olarak toplumu oluşturmalarına yardımcı olacaktır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın genel amacı: zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuklarıyla ergenlik döneminde yaşadıkları sorunları araştırmaktır. Bu genel amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babalar çocuğu ergenlik dönemine geldiği zaman davranışlarında ne tür değişiklikler olmaktadır?
2. Zihinsel engelli çocuğun ergenlik dönemindeki davranışları aile bireylerini nasıl etkilemektedir?

3. Zihinsel engelli çocuğunun ergenlik döneminde eğitimiyle ilgili ne tür sorunlarla karşılaşmaktadır?

4. Zihinsel engelli çocuk ergenlik dönemine geldiği zaman ailenin toplum içindeki yaşantılarını nasıl etkilemektedir?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin toplanması ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma da nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda amaç ölçmekten ziyade derinlemesine ve ayrıntılarıyla incelenmesidir. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama araçlarının kullanıldığı, olayların ve algıların, gerçekliğe uygun şekilde ortaya konduğu” araştırma yöntem ya da modelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Bu araştırma için belli sayıda katılımcı seçilmiş ve bu katılımcılar, araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Çalışma grubu Oş bölgesinde yaşayan ergenlik döneminde zihinsel engelli çocuğu olan 13 anne, 7 baba olmak üzere toplam 20 kişiden oluşmuştur.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada da amaca yönelik olarak, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan, görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Veri toplama aracı olarak Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu 4 ana sorudan oluşmuştur. Verileri uygulanırken etik ilkelere bağlı kalmıştır. Veriler gönüllülük esasına göre toplanmıştır. Veriler toplanırken önce katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve katılımcıların onayı alınmıştır. Katılımcılara kişisel bilgilerini gizli tutulacağı ve verilerin sadece araştırma için kullanılacağı bilgisi verilmiştir. Yaklaşık olarak her bir görüşme 23 dakika ile 50 dakika arasında gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Veriler nitel araştırmalar içerisinde yer alan içerik analizine dayalı olarak çözümlenmiştir. Araştırmada görüşmelerden elde edilen nitel verilerin analizinde kodlama, temaların bulunması, verilerin kod ve temalara göre organize edilmesi aşamalarından oluşan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi yazılı ve sözlü materyali sistemli bir analizi olup, söylenenin ya da yazılanın kodlanarak incelenmesidir (Balci, 2004, s. 82).

Katılımcıların sorulara görüşme sırasında vermiş oldukları cevaplar kendi içinde alt kategorilere ayrılarak kodlanmış, frekans ve yüzde kullanılarak betimlenmiştir. Analizlerin güvenilirliğini sağlamak üzere, bir başka araştırmacı tarafından da görüşme metinleri tekrar kodlanmıştır. Araştırmacı ile diğer uzmanın kodlamaları arasında büyük oranda görüş birliğine ulaşılmış ve kodlama işleminin güvenilir bir şekilde yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların alt kategorilere ilişkin vermiş oldukları cevaplar sistemli bir şekilde bir araya getirilerek, frekans ve yüzde kullanılmak suretiyle yorumlanmıştır. Bulguların yorumunda katılımcıların kendi cümlelerine de yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ilişkin veri toplama dayalı olarak elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgular ve yorumlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın birinci alt amacı olan zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuğu ergenlik dönemine geldiği zaman davranışlarında ne tür değişiklikler olduğuyla ilgili bulgular tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuğu Ergenlik Dönemine Geldiği Zaman Davranışlarında Ne Tür Değişiklikler Olduğuyla İlgili Görüşleri

Görüşmeciler	Verdiği cevaplar	f	%
G1, G2, G3, G5, G6, G11, G15, G18, G19	Söz dinlemez, çok agresif	9	45
G4, G5, G6, G7, G12, G14, G15, G17	Cinsel ilgi ve istekleri başladı	8	40
G3, G8, G9, G10, G14, G17	Öğrendiklerini çabuk unutmaya başladı	6	30
G13, G14, G15, G17, G20	Ev işlerine yardım etmeye başladı. Bir şeyler yapma isteği oluştu	5	25
G9, G10, G13, G17	Arkadaş edinme isteği başladı	4	20
G11, G12, G16, G19	Ağlama nöbetleri arttı	4	20
G12, G15, G16, G18	Kişisel temizliğinde sıkıntı yaşamaya başladı	4	20
G13, G15, G17, G20	Kendi görünüşüne önem vermeye başladı	4	20
G1, G7, G16	Kendini odaya kapatmaya başladı, kimseyle görüşmek istemez oldu	3	15
G5, G8, G11	Gece korkuları artmaya başladı	3	15
G9, G13, G17	Daha çok dışarı çıkıp gezme isteği başladı	3	15
G11, G12, G19	Kardeşleriyle kavga etmeye başladı	3	15
G16, G18, G19	İştahı arttı, kilo almaya başladı	3	15
G13, G15	Gülme nöbetleri başladı (tanıdığı tanımadığı herkese gülüyor)	2	10
G14, G17	Tuvaleti gelince belli etmeye başladı	2	10
G8	Çocukça davranışlar başladı. Kendine özel ilgi ister hale geldi	1	5

Tablo 1 incelendiği zaman zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların büyük çoğunluğu (%45) zihinsel engelli çocuğu ergenlik dönemine geldiği zaman söz dinlemez ve çok agresif olduğunu ifade etmiştir. “çocuğum her şeye sinirlenmeye başladı bazen nasıl davranmam gerektiğini bilemiyorum” G4. “Önceden yapmaması gereken şeyleri anlattığım zaman en azından dediklerimi anlar ve doğru olanı yapmaya çalışırdı fakat şimdi her şeyi bilinçli yapıyor gibi, anlamıyorum. Evde yetiştirdiğimiz çiçeklere bahçedeki bitkilere zarar veriyor kısacası yapmasını istemediğimiz ne varsa gözümüzün içine baka baka yapıyor.” G11. “Ev içindeki hal ve hareketlerimizi onun istediği gibi yapmak zorunda kalıyoruz (yeme, içme, konuşma, uyuma, kalkma gibi). Kendi istediği olmayınca da hırçınlaşıyor ve bağılıyor, ağlıyor, kavga çıkarıyor. Ailesi olarak biz de ağlamasına katlanamadığımız için yanlış da olsa isteklerini yerine getiriyoruz.” G15.

Zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların büyük çoğunluğu (%40) zihinsel engelli çocuğu ergenlik dönemine geldiği zaman cinsel ilgi ve istekleri başladığını belirtmiştir. “Cinsellikle ilgili videoları izlemeye başladı” G4, “İç çamaşırlarını çıkarmak istiyor, giydiremiyorum son zamanlarda.” G5, “Aynı mahalleden bir kız arkadaşını öpmeye çalıştı” G6, “Kendi cinsel organına dokunma isteği arttı, çocuğum sürekli kendi cinsel organına dokunmaya başladı” G14, “Evleneceğim demeye başladı” G17.

Görüşmecilerin (%30) çocuğunun ergenlik döneminde öğrendiklerini çabuk unuttuğunu ifade etmiştir. “Öğrendiklerini tekrar sorduğum zaman önceki gibi cevaplayamıyor. Çabuk öğrendiği şeyler vardı fakat bunları bile hatırlamakta güçlük çekiyor.” G10, “Bir bakıyorum öğrenmeye çok istekli bir bakıyorum öğrendiği şeyleri çok çabuk unutuyor” G17.

Görüşmecilerin (%20) zihinsel engelli çocuğu ergenlik döneminde arkadaş edinmeye çalıştığını belirtmişken görüşmecilerin (%15) ise zihinsel engelli çocuk ergenlik döneminde kendini odaya kapatmaya başladığını, kimseyle görüşmek istemediğini belirtmişlerdir. “Çocuğum önceden sokaktaki arkadaşlarıyla takılmayı sevmiyordu, şimdi ise onları sürekli eve davet etmek istiyor.” G9, “Çocuklarla çok iyi anlaşmaya başladı önceden hep kavga ediyordu” G17, “Kimseyi yanında istemiyor, odasının kapısını kilitleyip odaya kapanıyor.” G1, “Artık kalabalığı ve gürültüyü sevmiyor. Gürültü yaparsak hemen kendi odasına gidiyor, bizim yanımızda durmak istemiyor” G7.

Görüşmecilerin (%20) zihinsel engelli çocuğu ergenlik döneminde çok ağlamaya başladığını ifade etmişken görüşmecilerin ikisi ise (%10) tam tersine zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde aşırı derecede gülmeye başladığını belirtmiştir. “Kızım son günlerde ne istediğini anlatmadan içine kapanıp durup dururken ağlamaya başlıyor. G16, “ Çocuğum son günlerde tanıdığı tanımadığı herkese gülüyor” G13.

Görüşmecilerin (%20) zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde kişisel temizliğinde sıkıntı yaşamaya başladığını belirtmiştir. Buna karşı görüşmecilerin (%20) kendi görünüşüne önem vermeye başladığını ifade etmişlerdir. “ Adet olduğunda sürekli temizliğini kontrol ediyorum, çocuğum ondan rahatsız oluyor, ama kendisi de temizliğini yapamıyor anlamıyor da” G18, “Kendini aynada severek izlemeye başladı. Önceden kıyafetleri değiştirilmesi gerektiği zaman zor değiştireyorduk. Şimdi ise kendisi türlü kıyafetleri giyip süsleniyor” G20.

Görüşmecilerin en az ifade ettiği (%5) zihinsel engelli çocuğu ergenlik döneminde çocukça davranmaya başladığını çok ilgi istediğini belirtmiştir. “ Kendisini bebek gibi şımartmamızı, sadece ona bakmamızı istiyor. Aşırı derecede ilgi istiyor” G8.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuğunun ergenlik dönemindeki davranışları aile bireylerini nasıl etkilediğiyle ilgili bulgular tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuğunun Ergenlik Dönemindeki Davranışları Aile Bireylerini Nasıl Etkilediğiyle İlgili Görüşleri

Görüşmeciler	Verdiği cevaplar	f	%
G2, G7, G9, G10, G17, G19, G20	Aile bireyleri ile arasında bir sorun yaşanmadı	7	35
G4, G5, G6, G8, G11, G14, G16	Kardeşlerinde utanma duygusu başladı	7	35
G3, G6, G10 G12, G15, G16	Aile bireyleri çocuktaki değişik davranışlarını görünce kaygıları arttı	6	30
G1, G4, G11, G13, G15, G18	Ergenlikteki aşırı derecede şımarıklığı, agresifliği evdekileri sinirlendirmeye başladı ve ona karşı olumlu tutumları azaldı	6	30
G9, G14, G16, G17, G20	Onun temiz olmaya çalışması, ev işlerine yardım etmek istemesi, evdeki bireylerin mutlu olmalarını sağladı	5	25
G8, G16	Evdeki bireylerin ileride daha zor günlerle karşılaşacağı kaygısı arttı	2	10
G1, G5	Evdeki bireylerin çocuk yüzünden uykusuz kalmaları onların gergin davranmasına sebep oldu	2	10
G16	Aşırı derecede kilo alması da evdeki bireyleri kaygılandırmaya ve rahatsız etmeye başladı	1	5

Tablo 2 incelendiğinde zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların büyük çoğunluğu (%35) zihinsel engelli çocuğu ergenlik döneminde aile bireylerine sorun yaşatmadığını belirtmiştir. “Oğlumun evdekilere bir zararı yoktur. Kardeşleri de onu bebek gibi seviyorlar” G7, “Ailecek onun durumuna hepimiz alıştık. Farkındayız her şeyin. Ama biz onu engelli çocuk olarak görmüyoruz normal davranıyoruz” G19.

Görüşmecilerin (%35) ise zihinsel engelli çocuk ergenlik döneminde kardeşlerinde ister istemez utanma duygusu başladığını belirtmiştir. “Dışarıdan gelen herkesi kovduğu için, kız kardeşi onun böyle davranışlarından dolayı iyi bir koca bulamayacağını düşünmeye başladı. Utanıyor böyle bir kardeşi olduğundan” G16, “Kardeşleri artık onunla aynı sofrada bulunmak istemiyorlar.” G18, “Kardeşleri beraber bir yerlere gitmekten rahatsız olmuyorlardı, şimdi ise gitmekten rahatsız olduklarını söylüyorlar” G15.

Görüşmecilerin (%30) çocuğunun ergenlik dönemindeki değişik davranışlarını görünce evdekiler daha çok kaygılandıklarını ifade etmiştir. “Evdekiler değişik davranışlarını görünce çok kaygılanmaya başladı. Geleceği nasıl olacak? Evlenebilecek mi? diye sürekli onu düşünmeye başladılar” G3, Onun durumuna bakarak geleceği için herkes daha çok kaygılanıyor. Elden bir şey gelmemesi çok zor ” G6, “Yabancılar zarar vermesinden çok endişe ediyorlar (cinsel ilişki istiyor olması) G15.

Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuklarıyla Ergenlik Döneminde Yaşadıkları Sorunların Araştırılması

Cumabaeva ve Efiltili

Görüşmecilerin diğeri (%30) zihinsel engelli çocuğun ergenlikteki aşırı derece şımarıklığı, agresifliği evdekileri sınırlandırmaya ve ona yardım etmekten kaçınmaya başladıklarını belirtmiştir. “Kardeşlerini dinlemez oldu. Kardeşleri de ona bakmayı ona yardım etmeyi istememeye başladı” G4, “Ergenlikteki aşırı derecede şımarıklığı evdekileri sınırlandırıyor, kavga çıkıyor sonra. O yüzden evdekiler artık önceki gibi istekli değil, zorundaymış gibi bakıyorlar” G15.

Görüşmecilerin en az olan kısmı (%5) zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde aşırı derecede kilo alması da aile bireylerini rahatsız ettiğini belirtmiştir. “Her yerde uyuya kalıyor, aşırı kilo aldığı için kaldırmak zor” G16.

Araştırmanın üçüncü alt amacı olan zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların çocuğunun ergenlik döneminde eğitim almasıyla ilgili nasıl problemlerle karşılaştığıyla ilgili bulgular tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Çocuğunun Ergenlik Döneminde Eğitim Almasıyla İlgili Nasıl Problemlerle Karşılaştığıyla İlgili Görüşleri

Görüşmeciler	Verdiği cevaplar	f	%
G9, G10, G15, G17, G20	Önceden okula gitmeyi sevmezken şimdi severek gitmeye başladı	5	25
G5, G7, G13, G16, G18	Hiç bir okula devam etmiyor. Eğitim alabilecek düzeyde değil	5	25
G3, G9, G10, G17	Öğrendiği şeyleri çabuk unuttur hale geldi	4	20
G2, G11, G19	Öğretmenlerine de ters davranmaya, arkadaşlarıyla kavga etmeye başladı ve söz dinlemez oldu. Ödev yaptırmakta güçlük çekilmeye başlandı	3	15
G1, G2	Durumu ağır olduğu için okulda akranlarıyla iletişime geçemedi ve başaramadı	2	10
G6, G12	Eğitimi ile ilgili zorluk yaşanmadı	2	10
G8, G14	Başta evde eğitim alıyordu. Sonradan çocuk istemedi.	2	10
G3	Son sınıflarda okula gidip geliyordu ama derslere çoğunlukla katılmıyordu	1	5
G1	Yatılı okulda okuyor ama adet olduğu zaman temizliğini yapamadığı için okuldakileri de zor duruma bırakıyor	1	5
G4	Son sınıflarda okula telefonla gidip cinsellikle ilgili videoları izleme sıklığı arttı	1	5

Tablo 3 incelendiğinde görüşmeciler (%25) zihinsel engelli çocuk ergenlik dönemine geldiği zaman okulu önceden sevmediğini şimdi ise severek gittiğini ve hatta okuldan eve gelmek istemediğini ifade etmiştir. “Devlet okulunda okuyor çocuğum. Önceden sevmiyordu ve okula gitmek istemiyordu şimdi ya ergenlikten ya da, arkadaşlarını görmek için severek, isteyerek gidiyor. Ödevlerini de yapmaya çalışıyor. Ama maalesef çabuk unuttuyor” G9, “Okula gidiyor. Sınıftan bir kıza ilgi duymaya başladığından beri okuldan eve gelmek istemiyor” G17, “Devlet okulunda eğitim alıyor. Okulu çok seviyor. Hatta son günlerde hafta sonu tatillerinde hemen tatilin bitmesini, okulun açılmasını sabırsızlıkla bekliyor” G20.

Görüşmeciler (%25) zihinsel engelli çocuk ergenlik döneminde hiç bir okula gitmediğini ve eğitim alabilecek düzeyde olmadığını belirtmiştir. “Durumu çok ağır. Hiç bir okula gitmiyor. Okullar onun için kapalı. Eğitim alabilecek düzeyde değil” G5, “Eğitim almıyor. Derslere tahammül edip oturamıyor. Her şeyden çok çabuk sıkılıyor” G13, “Okula gidemeyecek. Eğitim almıyor” G18.

Görüşmecilerin (%20) zihinsel engelli çocuk ergenlik dönemine geldiği zaman öğrendiği şeyleri çabuk unuttur hale geldiğini ifade etmiştir. “Devlet okulunda eğitim alıyor. Ergenlik yaşa gelince çabuk unuttur oldu. Çabuk öğrendiği şeyler vardı fakat bunları bile hatırlamakta güçlük çekiyor. Böyle olunca evde ödev yaptıramıyoruz. Okulda arkadaşlarıyla araları iyi ama” G10, “Okulu seviyor, ödevlerini de yapmaya çalışıyor. Ama maalesef çabuk unuttuyor” G9.

Görüşmecilerin en az ifade ettiği (%5) zihinsel engelli çocuk ergenlik dönemine geldiği zaman son sınıflarda okula telefonla gidip cinsellikle ilgili videoları izleme sıklığı arttığını belirtmiştir. “Devlet okuluna gidiyordu. 5-sınıfa kadar babaannesi okuttuğu için sıkıntı olmadı. Ama son sınıflar da okula telefonla gidip, cinsellikle ilgili videoları izlemesi arkadaşlarını da dengesini bozuyordu” G4.

Araştırmanın dördüncü alt amacı olan zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaları çocuğunun ergenlik dönemi toplum içindeki yaşantılarını nasıl etkilediğiyle ilgili bulgular tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Çocuğunun Ergenlik Dönemi Toplum İçindeki Yaşantılarını Nasıl Etkilediğiyle İlgili Görüşleri

Görüşmeciler	Verdiği cevaplar	f	%
G4, G8, G9, G10, G19, G20	Ergenlik dönemi toplum içindeki yaşantımızda değişiklik yaratmadı	6	30
G6, G7, G11, G14, G16, G17	Sosyal hayatta ister istemez utanma duygusu oluşturdu	6	30
G1, G2, G5, G15	Evden dışarıya çıkmamı kısıtladı	4	20
G1, G3	Komşu ve akraba düğünlerine, davetlere gidemez oldum	2	10
G3, G12	Önceden hep birlikte gittiğimiz akrabalarımın evine, şimdi çocuğumla gidemez oldum onu istemediklerini düşünmeye başladım	2	10
G5	Bir işte çalışmam imkânsız hale geldi	1	5
G13	Arkadaşlarımla önceki gibi zaman geçirememeye, bazı insanlardan uzaklaşmaya başladık	1	5
G18	Çocuğumun sayesinde akraba ve arkadaşlarımızın artık bize farklı gözle baktıklarını anladık	1	5

Tablo 4 incelendiği zaman zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların büyük kısmı (%30) çocuğunun ergenlik dönemi toplum içindeki yaşantısında değişiklik yaratmadığını ve daha önce olduğu gibi sosyal hayatlarının devam ettiğini ifade etmelerine rağmen görüşmecilerin diğer kısmı (%30) sosyal yaşantılarının etkilendiğini olumsuzluk yaşadıklarını belirtmişlerdir. “Ergenlikte gelişen davranışları toplumdaki yaşantımızı değiştirmedir” G4, “Onun ergenlik dönemi toplum içindeki yaşantımızda bir değişiklik yaratmadı. Önceki gibi toplum arasında gayet normal günlük hayatımızı geçiriyoruz” G19, “Yani bazı davranışları sokakta, yolda çok utandırır insanı” G11, “böyle demek de kolay değil ama toplum arasında utanma duygusunu oluşturdu ister istemez” G6.

Görüşmecilerin (%20) ise; zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde evden dışarıya çıkmasını kısıtladığını ve artık dışarıya çok az çıktığını ifade etmişlerdir. “Dışarıya çıkmak istemiyor olması, çocuğum kendini odalara kapatması, kendine daha çok ilgi istemesi benim de evden dışarıya çıkmamı kısıtladı. Dışarıya artık çok az çıkıyorum, komşularımın akrabaların düğünlerine, davetlere gidemiyorum” G1, “Son zamanlarda çocuğumla dalga geçiyorlar böyle durumlarda çocuğumu korumak zorunda kalıyorum ve bu da kavgaya sebep oluyor Sonrasında ise onlarda bizi hiç bir yere çağırıyorlar artık. Çocuğuma bir zarar gelmesinden ve başkalarına zarar vermesinden korktuğum için dışarıya az çıkarmaya başladım, kendimde utandığım için az çıkıyorum” G2.

Görüşmecilerin az kısmı ise (%5) zihinsel engelli çocuk ergenlik dönemine geldiği zaman arkadaşları arasında önceki gibi zaman geçiremediğini ve bazı insanlardan uzaklaşmaya başladığını belirtmiştir. “Arkadaşlar arasında önceki gibi çok zaman geçiremiyorum küçükken başkalarına bırakıp çıkabiliyordum ya da çocuğumu beraberimde götürebiliyordum. Şimdi ise çocuk da sıkıntı içinde kalıyor başkaları da sanki bakmak istemiyor. O yüzden bazı insanlardan uzaklaşmaya başladım” G13.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babalara çocuğu ergenlik dönemine geldiği zaman davranışlarında ne tür değişiklikler; zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların büyük çoğunluğu zihinsel engelli çocuğu ergenlik dönemine geldiği zaman söz dinlemediğini ve çok agresif olduğunu belirtmişlerdir. Ergenlik döneminde cinsel ilgi ve istekleri başladığını ve öğrendiklerini çabuk unuttuğunu ifade etmişlerdir. Görüşmecilerden bir kısmı arkadaş edinmeye çalıştığını belirtmişken diğer kısmı da çocuğun kendini odaya kapatmaya başladığını, kimseyle görüşmek istemediğini belirtmişlerdir. Görüşmeciler zihinsel engelli çocuklarının ergenlik döneminde ağlama davranışının arttığını ifade etmişken görüşmecilerin bir kısmı ise aşırı derecede gülmeye başladığı ifadelerinde görülmektedir. Görüşmeciler çocuklarının öz bakım becerilerinde sorun yaşamadığını belirtmişlerdir. Buna karşılık bazı görüşmeciler de çocuklarının dış görünüşüne önem vermeye başladığını ifade etmişlerdir. Zihinsel engelli çocuğa sahip görüşmeci de ergenlik döneminde çocukça davranmaya başladığını çok ilgi istediğini belirtmiştir.

Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babalara zihinsel engelli çocuğunun ergenlik dönemindeki davranışları aile bireylerini nasıl etkilediği sorusuna; zihinsel engelli çocuğu olan anne babalar, zihinsel engelli çocuğunun ergenlik döneminde aile bireyelerine sorun yaşatmadığını belirtmiştir. Görüşmeciler zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde kardeşlerinde ister istemez utanma duygusu başladığını, çocuğunun ergenlik dönemindeki değişik davranışlarını görünce aile bireyelerinde kaygılarının arttığını, zihinsel engelli çocuğun ergenlikteki şımarık yapısı,, agresif davranışları aile bireyelerini sinirlendirmeye ve ona yardım etmekten kaçınmaya başladıklarını, zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde fazla kilo alması da aile bireyelerini rahatsız ettiği ortaya çıkmıştır. Literatüre bakıldığında bu bulguyu destekleyen sonuçlara ulaşılmaktadır (Efilti ve Cumabaeva, 2021; Özgüven, 2014; Karadağ, 2009) . Özgüven, (2014) Zihinsel engelli bir çocuğun dünyaya gelmesi ve onu ailesi kabul etmesi uzun zaman aldığını söylemektedir, bu süreçte zihinsel engelli çocuğun ailesi, aile üyeleri arasında toplumsal sorunlar yaşanabilmektedir. Engelli çocuk ailedeki rolünü yerine getiremediği için ailede uyum problemi yaşanmaktadır. Karadağ (2009) yaptığı çalışmada zihinsel engelli çocuğu olan anneler için görüşme yapmış ve onların yaşadıkları güçlüklerini tespit etmiştir; toplumun bakış açısından rahatsız olmaları, zihinsel engelli çocuklarının diğer insanlarla iletişim problemleri yaşadıklarını ortaya koyması araştırma sonucu ile örtüştüğü görülmektedir.

Çocuğunun ergenlik döneminde eğitim almasıyla ilgili karşılaştığı problemler sorusuna; zihinsel engelli çocuklarının okulu önceden sevmeyişini ergenlik dönemine geldiği zaman ise severek gittiğini ve hatta okuldan eve gelmek istemediğini belirtmişlerdir. Bazı görüşmeciler ise zihinsel engelli çocuklarının ergenlik döneminde hiç bir okula gitmediğini ve eğitim alabilecek düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Görüşmecilerden bazıları zihinsel engelli çocuklarının ergenlik döneminde öğrendiği şeyleri çabuk unuttur hale geldiğini ve öğrenme davranışının azaldığını yeni şeyler öğrenmeye mesafeli durduğunu ifade etmeleridir. Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babalardan bazıları da zihinsel engelli çocuklarının ergenlik dönemi başlangıcından itibaren okula telefonla gittiğini cinsellikle ilgili videoları izlemeye okulda da devam ettiğini ifadelerinde belirtmişlerdir. Literatür incelendiğinde Sucuoğlu (1995) yaptığı çalışmada özel gereksinimli çocuğu olan anne babalar çocuğun öğretmenleriyle konuşarak destek görmek isteği olduğunu ortaya koymuşlardır. Kurumdan kaynaklanan sorunları ise rehberliğin yeterli olmaması ile aile eğitimi ve katılımı etkinliklerine yer verilmemesi olarak ifade etmişlerdir. Sardohan Yıldırım ve Akçamete (2014) tarafından yapılan çalışmada çoklu yetersizliğe sahip annelerin erken çocukluk özel eğitimi hizmetleri sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin, çocukların sosyal beceri, iletişim becerileri ve özbakım becerilerini yerine getirmede ve çocuklarının kaynaştırma uygulamalarının yürütüldüğü sınıflarda eğitim almakta güçlük yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sonuçların araştırma sonucunu desteklediği söylenebilir.

Çocukları ergenlik dönemine geldiği zaman ailelerin sosyal yaşantılarının nasıl etkilendiği sorusuna; zihinsel engelli çocuğu olan anne babaların çocukları ergenlik dönemine geldiğin de toplum içindeki yaşantısında değişiklik yaratmadığını ve daha önce olduğu gibi sosyal hayatlarının devam ettiğini ifade etmelerine rağmen görüşmecilerin bir kısmı da sosyal yaşantılarının etkilendiğini bu etkilenmenin olumsuz yönde olduğunu belirtmişlerdir. Zihinsel engelli çocuğun ergenlik döneminde evden dışarıya çıkmasını kısıtladığını ve artık dışarıya çok az çıktığını ifade etmişlerdir. Zihinsel engelli çocuk ergenlik dönemine geldiği zaman arkadaşları arasında önceki gibi zaman geçiremedikleri ve bazı insanlardan uzaklaşmaya başladıkları ortaya çıkmıştır. Literatüre bakıldığında Karadağ (2009) yaptığı çalışmada zihinsel engelli çocuğu olan anneler için görüşme yapmış ve onların yaşadıkları güçlükleri tespit etmiştir; toplumun bakış açısından rahatsız olmaları, zihinsel engelli çocuklarının diğer insanlarla iletişim problemleri yaşadıkları ortaya koymuşlardır. Bu sonuçlar araştırmayı desteklediği sonucuna varılabilir.

Elde edilen bulgulara göre aşağıdaki öneriler verilmiştir:

- Devlet tarafından sağlanan maddi desteğin artırılması.
- Devletin özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi sayılarını çoğaltılması.

- Okullarda ailelere çocukların ergenlik dönemi gelişim alanlarıyla ilgili seminerler düzenlenmesi.
- Okullarda normal gelişim gösteren çocuklara engelli bireyleri anlamaları için eğitim verilmesi.

ETİK BEYAN

“Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Anne Babaların Çocuklarıyla Ergenlik Döneminde Yaşadıkları Sorunların Araştırılması” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Çalışmada araştırmacı katılım oranı danışman öğrenci çalışma durumuna göre belirlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Efiliti, E., Demirci, B. ve Karaduman M. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin özel eğitime ve özel eğitim öğrencilerine yönelik metaforik algılarının incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17, 223-224. DOI: 10.26466/opus.754317.
- Efiliti, E. ve Cumabaeva, A. (2021). Examination of The Problems Experienced by Parents With Mentally Disabled Children in Kyrgyzstan. 9th International Conference on Culture and Civilization March 15-16,, Tashkent Chemical-Technological Institute Uzbekistan. ISBN: 978-625-7898-35-5. Uzbekistan.
- Işıkhan, S. (2006). Zihinsel engelli çocuğa sahip aileler ve sosyal hizmet. Hacettepe Üniversitesi, Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 6(1), 28-46.
- Johnson S, H. (1979). *High risk parenting: Nursing assessment and strategies for the family at risk*, JB Lippincott Company, Philadelphia, ABD.
- Karadağ, G. (2009). Engelli çocuğa sahip annelerin yaşadıkları güçlükler ile aileden algıladıkları sosyal destek ve umutsuzluk düzeyleri. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 8(4), 315-322.
- Özgüven, İ. E. (2014). *Evlilik ve aile terapisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sardohan Yıldırım, E. A. ve Akçamete, G. (2014). Çoklu yetersizliği olan çocuğa sahip annelerin erken çocukluk özel eğitimi hizmetleri sürecinde karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi. *Cumhuriyet International Journal Of Education*, 3(1), 74-89.
- Selikowitz, M. (2008). *Down sendrome: The Facts*. 3 rd ed. Sidney: Oxford University Press.
- Shift, Z. I. (1996). *Development of Children in School'sforthementallyretarded, a Handbook of Contemporarysovietpsychology*. M.Cole ve I Mazman (Ed.). New York: Basic Books.
- Sucuoğlu, B. (1995). Özürlü çocuğu olan anne-babaların gereksinimlerinin belirlenmesi. *Çocuk Ruh Sağlığı Dergesi*, 2(1), 10-18.
- Şevçenkova S. G. (2010). *Zeka geriliğinin teşhisi ve düzeltilmesi* ed: Nazarova. N. M Özel Pedagoji s. 18-21.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED SUMMARY

Mentally retarded people have difficulties not only in learning, but also in everyday activities. The presence of a child with disabilities or a disability in an infant causes many problems in the family. People with mental retardation, as well as people with normal development, partially experience difficulties in the development of adolescence. This study is important for a better understanding of the problems of parents of children with mental disabilities. The purpose of this study is to help people understand the consequences of special education and mental disabilities. In this case, it was considered important to create a happy standard of living for parents with mentally handicapped children and people with mental disabilities.

The purpose of this work is to study the problems of parents with a child of the adolescent period with mental retardation. For this general purpose, the following questions were answered.

1. What changes in the behavior of parents of a child with a mental disability occur when the child reaches adolescence? 2. How does the behavior of a child with a mental disability in adolescence affect family members? 3. What educational challenges does a child with a mental disability face? 4. How does a child with a mental disability affect his or her family's social life when he or she reaches adolescence? It is limited to 20 voluntarily selected parents living in the Osh region of Kyrgyzstan who have children with mental disabilities in adolescence. The working group of this study consists of 20 parents-13 mothers and 7 fathers living in the Osh region of the Kyrgyz Republic, who have a child with an intellectual disability of adolescence. To achieve this goal, a descriptive research method was used - one of the qualitative research methods. The "Semi-structured Interview Form" method, one of the qualitative research methods, was used to collect the data. When collecting the data, the participants were informed about the study, and their approval was obtained. To analyze the data obtained as a result of the work, the content analysis method was used, one of the techniques of qualitative analysis.

According to the results obtained from the research, the following results were obtained: children with mental retardation during adolescence become disobedient, very aggressive, absent-minded, during the transition period, sexual interest and desire begin to increase, some of them become more friendly, and some of them, on the contrary, are very withdrawn. It has been observed that the crying of children with intellectual disabilities in adolescence increases, although some of them begin to laugh excessively more. It was also found that some children with mental retardation in adolescence do not experience difficulties in caring for themselves, and some of them begin to attach importance to their appearance. The most common problems of parents with children with intellectual disabilities are the following: constant child care, parents' fear that children can harm the environment and other people, the wrong perception of children by society and its condemnation, the inability to get a quality education, the lack of full support from relatives, as well as the lack of benefits allocated by the state. The results of this work were discussed with researchers on another topic and recommendations were made.